

самоконтролю й саморегуляції. Наслідками недостатності процесів самоконтролю й саморегуляції можуть бути:

- 1) невміння знайти свої помилки;
- 2) зростання кількості помилок під кінець роботи;
- 3) виконання вимог учителя не в повному обсязі;
- 4) труднощі з формуванням рухової навички письма;
- 5) повільний темп письма.

Особливо потрібно відзначити труднощі в навчанні, викликані особливостями темпераменту учнів, який відображає своєрідність природної організації їхньої нервової системи. В першу чергу це стосується повільних дітей – дітей з флегматичним темпераментом [5: 11]. У навчальній роботі в них можуть виникати такі труднощі, обумовлені їхніми індивідуально-типологічними особливостями:

- 1) пропуск літер, складів, недописування слів і речень (внаслідок того, що учень – флегматик поспішає, щоб не відстати від класу);
- 2) повільний темп письма, читання, рахунку;
- 3) невиконання письмових завдань у повному обсязі при обмеженні часу, відведеного на роботу;
- 4) уповільнений перебіг розумової діяльності.

Висновки. Розвиток інтелектуально-пізнавальної сфери учнів є завжди актуальною проблемою в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Адже належний рівень розвитку психічних процесів школярів є основою для успішного засвоєння програмового матеріалу. Проте дослідження успішності в навчанні учнів показало, що деякі з них вчать значно нижче своїх можливостей. Тому виникає потреба у спеціальних заняттях, на яких школярі розвивали б, у міру своїх можливостей, сприймання, увагу, пам'ять, мислення, уяву.

Подальші напрямки дослідження. Організувати і провести діагностику щодо вивчення розумового розвитку учнів, рівня пізнавальної діяльності; визначити утруднення учнів у пізнавальній сфері; розробити заходи щодо їх усунення; систему корегувальної роботи, створити умови для розвитку пізнавальної сфери учнів, розробити систему завдань для повноцінного розвитку здібностей школярів залежно від психофізичних особливостей, систематично відслідковувати розвиток пізнавальної діяльності учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Впровадження інноваційних технологій у практику роботи початкової школи. Методичний банк // Початкове навчання й виховання. – 2006. – № 16. – С.3-4.
2. Выготский Л.С. Диагностика развития и педагогическая клиника трудного детства // Собр. соч. в 5 т. – М., 1984. – 507 с.
3. Дементьева Т.И. Коррекционная работа с детьми-дисграфиками у начатковой школе // Початкове навчання та виховання. – 2007. – № 5. – С. 2-3.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 25-26.
5. Локалова Н.П. Як допомогти слабо встигаючому школяру. Психодіагностичні таблиці: причини та корекція труднощів в навчанні молодших школярів українській та російській мові, читанню й математиці. – Д.: Третє тисячоліття, 2006. – 104 с.

УДК 373.5.036:159.955:7

І.П. Міхальська

МІСЦЕ ДИСЦИПЛІН ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлюються проблеми формування в молодших школярів художнього образу шляхом організації на заняттях взаємодії, синтезу мистецтв, що веде до

поступового генерування художнього образу, до розвитку елементарної естетичної культури школярів. Розкриваються методи роботи, які використовуються педагогом для художнього розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

In clause problems of formation at younger schoolboys of an artistic image by the organization on employment of interaction, synthesis of arts, the leader to gradual generating an artistic image, to development of elementary aesthetic culture of schoolboys are shined. Methods of work which are used by the teacher for art development of younger schoolboys at lessons of the fine arts reveal.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство ставить перед школою завдання збереження і вивчення національної культури у всіх її проявах. Перед педагогами висувається завдання залучення до всіх видів мистецтва, включаючи прикладне.

Взаємопроникнення педагогічного і художнього закладено в самій природі мистецтва. У мистецтві і через мистецтво людина пізнає і перетворює сама себе. Виховання та навчання – область педагогічна, що наскрізь пронизана глибоким пізнанням особистості дитини. Тому можна з упевненістю говорити, що сутнісна спорідненість педагогічної і художньої сфер полягає в їх спрямованості на зрозуміння і розвиток людської особистості. Найбільш яскраво це виявляється, зокрема, в художньо-естетичному вихованні, основою якого також виступає єдність педагогічного і художнього з орієнтацією на кінцеву мету – формування художньої культури школярів.

До теперішнього часу існують суперечності: між значними потенційними виховними можливостями художнього мислення як чинника розвитку ціннісно-естетичної структури особистості та його використанням в освітньо-виховному процесі; між проблемою естетичного розвитку на основі формування художнього мислення і змістом освіти, що не створює повною мірою умов для його становлення в умовах цілеспрямованої педагогічної діяльності.

Аналіз публікацій і досліджень. У педагогічних дослідженнях проблема формування художнього мислення, розглядається в контексті розв'язання завдань естетико-художнього виховання учнів на уроках образотворчого мистецтва – естетичного сприйняття, творчих здібностей, потреб, смаків, інтересів, поглядів, ідеалів, формування цілісної творчої індивідуальності та особистості (Л.В. Григоровська, Л.Г. Жабіцька, І.М. Карпенко, Е.П. Крупник, М.Ф. Лучанова, М.О. Румер, Н.Є. Миропольська, Л.П. Печко, Г.П. Шевченко, Т.І. Цвєлих, І.С. Якиманська і ін.)

На думку цих дослідників, особливість художнього мислення виявляється як у реалізації головної задачі пізнавальної діяльності, яка в мистецтві представлена як образне моделювання світу, так і в оцінюванні, розкритті цінності світу для людини. Звідси слідує спрямованість художнього мислення не тільки на відбір та узагальнення фактів і явищ дійсності, але також на їх оцінку, інтерпретацію; з цим пов'язана і невіддільність результатів художнього пізнання від індивідуально неповторного особистісного досвіду.

Відповідно, психологи П.Я. Гальперін, А.Н. Леонтьєв, Н.Ф. Талізін [2; 4; 5] головну роль у формуванні художнього мислення дитини надали вчителю. В орієнтовній основі дій перед учнями розкриваються зміст і черговість мислинних операцій, показується як і в якій послідовності здійснюються дії, що входять в образотворчу діяльність. До того ж слово є подразником і носієм узагальненої якості художнього об'єкта. Ця узагальненість входить в основу мислення. Про особливу природу художнього мислення свідчить домінування правої півкулі мозку, що визначає його специфіку. Таким чином, можна говорити про специфічний розумовий процес, який тільки і може забезпечити породження і сприйняття художніх творів.

У руслі пошуків сучасних дослідників інноваційних технологій мистецького навчання і виховання учнів початкової школи *метою даної статті* є аналіз місця дисциплін

художньо–естетичного циклу в процесі формування художнього мислення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі роль художнього мислення зростає, адже учню необхідно не просто отримати знання, уміння, навички, оволодіти творчим підходом до її здійснення, розвивати стійкі пізнавальні інтереси і мотиви навчання, виникає потреба в постійній самоосвіті. Таким чином, на перший план висуваються завдання розумового розвитку та формування художнього мислення учнів. Функція вчителя – не тільки донести до учнів необхідний для засвоєння змісту, але і створити умови для виникнення діяльності навчання (сформувати мету діяльності), організувати і керувати пізнавальною (або практичною) діяльністю, контролювати і оцінювати результати. Виклад матеріалу вчителем відіграє в навчанні важливу роль, що полягає в наданні необхідного матеріалу для власної діяльності учня [3:28].

Головним завданням учителів мистецтва є формування художньої культури дитини як невід’ємної частини його духовної культури. На заняттях образотворчою діяльністю педагог залучає дітей до світу професійного мистецтва, краси природи; розвиває уміння і навички художньої діяльності; формує етично–естетичну чуйність на прекрасне і потворне, художньо-мистецьку активність, усвідомлення своїх особистих зв’язків з мистецтвом. Мистецтво не повинне тільки вивчатися, воно повинне проживатися. Допомога дитині в цьому і є однією із функцій вчителя на уроці образотворчого мистецтва. Дитина повинна відчувати з боку педагога підтримку, зацікавленість в сумісному творчому процесі і спілкуванні. У дитини повинно складатися враження, що образотворча діяльність – це вільний процес. Він повинен навчитися “відкривати” себе в цьому процесі, використовуючи свої творчі резерви, що позитивно позначиться на розвитку його особистості в цілому.

Згідно сучасним психологічним дослідженням наочні уявлення учнів є основою їх продуктивної інтелектуальної діяльності, оскільки здатність оперувати образами має найпряміше відношення до формування інтуїтивного досвіду, уміння поглянути на нестандартну ситуацію під новою точкою зору, готовності спиратися на власну уяву в умовах відсутності інформації і т.д. Задача розвитку художнього мислення учнів у процесі навчання дозволяє переглянути зміст принципу наочності: йдеться не просто про опору на наочні враження дитини, але про формування його образного досвіду.

Для підтримки інтересу до змісту уроків образотворчого мистецтва педагог створює цікаву для кожного учня окремо і для всієї групи в цілому атмосферу пізнання; доносить до кожного учня упевненість в необхідності та цінності для всієї групи його особистої думки щодо теми; створює атмосферу “евристичності” і доступності відкриттів; поєднує протилежні за якостями образи, поняття, явища, стимулюючи бажання розібратися в їх особливостях, бажання аналізувати; постійно міняє форму ведення уроку, методи подачі матеріалу, систему “ввідних питань” і т.д.; створює на уроці можливість для кожної дитини творчо втілити думки, емоції, висновки, підтримує ігрову, можна навіть сказати, азартну атмосферу на пошук нового.

Зацікавити дитину малюванням або грою набагато простіше, ніж зацікавити мисленням і пізнанням. Педагог використовує на уроці різні варіанти ігрової і художньої діяльності, не з метою навчити способам мислення та вміння утілювати свої думки і відчуття в мистецтві.

Основи багатьох психічних якостей особистості закладаються і культивуються саме в молодшому шкільному віці. Тому особлива увага вчених спрямована на виявлення резервів художнього розвитку молодших школярів. Використання цих резервів дозволить більш успішно готувати дітей до подальшої навчальної і трудової діяльності. Період від 6 до 10 років є перехідним, коли дитина поєднує в собі риси дошкільного дитинства і школяра. Початок шкільного життя – це початок особливої навчальної діяльності, яка вимагає від дитини і значного розумового напруження, і великої фізичної виносливості.

Як вважає Л.І.Божович [1:214], криза 7 років – це період народження соціального “Я” дитини. Зміна самосвідомості призводить до переоцінки цінностей. Старі інтереси, мотиви втрачають свою актуальність, на зміну їм приходять нові. Навчальна діяльність (зокрема, оцінки), виявляється значущою, те, що має відношення до гри, стає менш важливим.

Основними новоутвореннями цього періоду є:

- довільність психічних функцій (увага, запам'ятовування), вміння свідомо ставити мету, шукати засоби її досягнення, долати труднощі.
- розвиток внутрішнього плану дій;
- розвиток рефлексії: вміння ніби збоку розглядати себе, оцінювати результати дій;
- зміна мотивів діяльності (не заради оцінки, а тому, що цікаво).

Таким чином, з приходом до школи у дитини відбувається суттєва психологічна перебудова. Як будь-який перехідний період, цей вік багатий прихованими можливостями розвитку, які вчитель початкових класів повинен вміти вчасно підмітити та підтримати.

Упродовж усього періоду молодшого шкільного віку відбуваються якісні зміни в розвитку художньо-пізнавальних процесів. Психологи зазначають, що сприймання молодших школярів є достатньо розвиненим (притаманна висока гострота зору та слуху, легка орієнтація у різноманітних формах та кольорах), проте діти цього віку ще не вміють робити цілеспрямованого аналізу результатів художнього сприймання, вирізняти серед них головне, істотне, їх сприйманню властива виражена емоційність. Включення школярів у процес учіння сприяє формуванню у них такого виду діяльності як художня спостережливість. Тим забезпечується зростання швидкості перебігу процесів художнього сприймання, збільшення числа сприйнятих об'єктів, розширення обсягу їх запам'ятовування.

Якісні зміни у розвитку художнього сприймання являють собою певні перетворення його структури, як результат – зростання його пізнавальної ефективності. Поступово художнє сприймання у молодших школярів стає більш довільним, цілеспрямованим процесом. Воно характеризується цілісністю, емоційністю, яскравістю, вибірковістю.

Під впливом художнього навчання відбувається перехід від пізнання зовнішньої сторони мистецьких творів до пізнання їх сутності. Мислення молодших школярів починає відображати істотні властивості художніх творів, що дає можливість робити перші узагальнення, висновки, проводити перші аналогії, будувати елементи умовисновків.

Молодші школярі вчать визначати відомі їм художні поняття, виділяючи загальні та істотні ознаки художніх творів, розв'язувати дедалі складніші пізнавальні та практичні творчі задачі, виражаючи результати в судженнях, поняттях, міркуваннях, умовисновках.

Здатність молодших школярів до художнього аналізу спочатку має переважно практичний дієвий і образно-мовний характер. Діти поступово переходять від елементарного аналізу, коли до уваги береться лише якась частина твору, до комплексного, прагнучи при цьому розглянути всі частини та властивості пізнаваного твору.

У молодших школярів поступово художній аналіз пов'язується із художнім синтезом. Операції аналізу та синтезу розвиваються в процесі порівняння художніх творів, їх зіставлення, виокремлення подібних і відмінних ознак.

Під впливом вимог навчальної діяльності поступово вдосконалюються і способи художнього узагальнення. Вчитель повинен проводити спеціальну роботу, спрямовану на формування у молодших школярів умінь групувати, класифікувати художні твори, узагальнювати засвоєні художні знання і використовувати результати цих узагальнень в нових пізнавальних і практичних ситуаціях.

В навчальній діяльності у молодших школярів формуються психічні новоутворення, які характерні для духовно зрілої особистості, це такі, як довільність психічних процесів, рефлексія – усвідомлення своїх дій, мотивація необхідності, емоційно-оцінна регуляція, вольові і духовні якості, зокрема любов, повага, емпатія.

Більш того, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для присвоєння еталонів емоційного реагування і сприйняття. Твори різних видів мистецтва як компонент культури є фактором, що впливає на розвиток духовності та духовних здібностей особистості дитини.

Дані здібності проявляються в психічних станах різних переживань при сприйнятті зразків духовності, тим більше якщо дані зразки мистецтва стають особисто значимими для дитини і мають уже свій особистий сенс для неї.

Разом з цим відбувається подальший розвиток і засобів художнього мислення. Чим складніше поняття, тим складніших розумових операцій воно вимагає для свого утворення. Необхідність виділення істотних властивостей художнього твору потребує дальшого розвитку аналізу й синтезу, абстрагування й узагальнення, формування уміння підпорядковувати їх попередньо поставленій меті. Художньо-мисленнєві дії поступово стають свідомо контрольованими актами.

У мисленні молодших школярів, як і в мисленні дошкільників, дуже важливе місце посідають образні його елементи. Звідси велике значення наочності в навчанні дітей цього віку.

Висновки та подальший напрямок дослідження. У статті доведено, що вікові особливості психічного розвитку дитини сприяють ефективному формуванню основ художнього мислення молодших школярів. Подальшого дослідження потребує проблема аналізу педагогічного потенціалу образотворчого мистецтва як засобу особистісного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Под редакцией Д. И. Фельдштейна, 2-е изд. – М.: Издательство “Институт практической психологии”, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1997. – 352 с.
2. Гальперин П.Я. Введение в психологию. – М.: Книжный дом “Университет”, 1999. – 332 с.
3. Каган М.С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа). – М.: Политическая литература, 1974. – С.28
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1997. – 304 с.
5. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 344 с.

УДК 372.881.116.12

Н.В. Мордовцева

ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНИХ МІНІАТЮР

Стаття розкриває особливості побудови учнями лінгвістичних текстів-мініатюр; їх види та функціонально-стилістичні призначення при вивченні мовного матеріалу на уроках української мови.

This article throws light on the peculiarities of making linguistic texts-miniature by the students; their aspects and functionally-stylistic destination while learning material of language at the Ukrainian lessons.

Від майбутнього вчителя-словесника сьогодення вимагає всебічного аналізу усієї системи методів навчання української мови, виявлення найефективніших засобів і резервів для розв'язання завдань, що стоять перед школою: виховання свідомого прагнення до вивчення української мови, ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок. Саме перед учителем постає питання, як допомогти учням краще засвоїти мовні відомості.

Уроки української мови та літератури краще, ніж інші заняття, відкривають можливості для розвитку креативних здібностей школярів. На думку багатьох учителів, методистів, стратегічним принципом розвинутого навчання української мови є принцип розвитку творчих лінгвістичних здібностей. О.Потебня зазначав: “...мова є засіб не вираження готової думки, а її створення” [5]. З цього випливає, що на уроках української